

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

124

ਸਿਮਰਨ

ਭਾਗ-੧੫

‘ਖੜੀ’

ਸਿਮਰਨ

ਭਾਗ-15

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਇਨਸਾਨਾਂ ਨੂੰ 'ਆਤਮ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ' ਦੇਣ ਲਈ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਪੀਰ, ਪੈਰੰਬਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪਠਾਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਮਗਰੋਂ ਸਮਾਂ ਪਾ ਕੇ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦੈਵੀ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਰਲਾਵਟ ਤੇ ਤਬਦੀਲੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਚਲਾਏ ਹੋਏ ਧਰਮਾਂ ਵਿੱਚ ਆਤਮ-ਰੌਂ, 'ਆਤਮ-ਕਲਾ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਅਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ ਅਤੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਦੇ 'ਛਿੱਲੜ੍ਹ' ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਰਮਾਰਥ ਫੋਕਾ, ਰਸ-ਹੀਣ 'ਰਸਮੀ-ਸਾਧਨ' ਬਣ ਕੇ ਹੀ ਰਹਿ ਗਿਆ।

'ਸੰਨਿਆਸੀ' ਅਥਵਾ 'ਜੋਗੀ ਲੋਕ' ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਿਆਗ ਕੇ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀਆਂ ਕੰਦਰਾਂ ਵਿੱਚ ਸਮਾਧੀਆਂ ਲਾ ਕੇ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਕਲਿਆਣ ਜਾਂ ਮੁਕਤੀ ਲਈ ਕਈ ਕਿਸਮ ਦੀਆਂ 'ਜੋਗ-ਸਾਧਨਾਵਾਂ' ਵਿੱਚ ਰੁਝੇ ਰਹੇ। ਗੋਰਖ ਨਾਥ ਅਤੇ ਮਛੰਦਰ-ਨਾਥ ਵਰਗੇ ਟੀਸੀ ਦੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਹੀ ਆਤਮ-ਸੇਧ ਦੇਣ ਲਈ 'ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ' ਖੁਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕੋਲ ਗਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਜੋ ਵਿਚਾਰ ਜਾਂ ਗੋਸ਼ਟ ਹੋਈ, ਉਸ ਨੂੰ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਵਾਰਾਂ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਹੈ—

ਬਾਬਾ ਬੋਲੇ ਨਾਥ ਜੀ ! ਸਬਦੁ ਸੁਨਹੁ ਸਚੁ ਮੁਖਹੁ ਅਲਾਈ।

ਬਾਝੋ ਸਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਹੋਰੁ ਕਰਾਮਾਤਿ ਅਸਾਂ ਤੇ ਨਾਹੀ।.....

ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਬਿਨੁ ਬਾਦਰਿ ਛਾਈ॥

(ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. ੧/੮੩)

'ਗ੍ਰੰਹਸਤੀ' ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣਾ ਟੱਬਰ ਪਾਲਦੇ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਜੋਗੀਆਂ ਅਤੇ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਪੁੰਨਦਾਨ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿਚੋਂ ਆਤਮ-ਕਣੀ, ਆਤਮ-ਰਸ ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਲੋਪ ਹੁੰਦਾ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਚਾਰ ਵੀ ਫੋਕਾ, ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਤੇ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਤਾਈਂ ਸੀਮਤ ਹੋ ਗਿਆ।

ਜਦ ਸਾਡੇ ਧਾਰਮਿਕ ਆਗੂ ਹੀ 'ਮਾਇਆ' ਵਿੱਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਆਤਮਿਕ ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਗਏ ਤਾਂ ਆਮ ਜਨਤਾ ਦਾ ਕੀ ਹਾਲ ?

ਮਾਇਆ ਐਸੀ ਮੌਹਨੀ ਭਾਈ॥

ਜੇਤੇ ਜੀਅ ਤੇਤੇ ਡਹਕਾਈ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੬੦)

ਮੋਹਨੀ ਮੋਹਿ ਲੀਏ ਤ੍ਰੈ ਗੁਨੀਆ॥
ਲੋਭਿ ਵਿਆਪੀ ਝੂਠੀ ਢੁਨੀਆ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੦੪)

ਇਨਸਾਨ ਦੀ ਐਸੀ ਨਿਘਰਦੀ ਅਧੋਗਤੀ ਵਿੱਚ 'ਧੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ' ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ
ਅਵਤਾਰ ਧਾਰਿਆ ਤੇ ਧੁਰੋਂ ਆਈ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਜਗਤ ਨੂੰ ਮੁੜ ਸਹੀ ਆਤਮ-ਸੇਧ
ਬਖਸ਼ੀ।

ਅੱਜ ਤੋਂ ਪੰਜ ਸੌ ਸਾਲ ਪਹਿਲਾਂ ਦੀ ਜਗਤ ਦੀ ਗਿਲਾਨੀ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ
ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ—

ਸਰਮੁ ਧਰਮੁ ਦੁਇ ਛਪਿ ਖਲੋਏ
ਕੂੜੁ ਫਿਰੈ ਪਰਧਾਨੁ ਵੇ ਲਾਲੋ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੨)

ਸੰਗਿ ਨ ਚਾਲਹਿ ਤਿਨ ਸਿਉ ਹੀਤਾ॥
ਜੋ ਬੈਰਾਈ ਸੇਈ ਮੀਤਾ॥
ਐਸੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਸੰਸਾਰਾ॥
ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਖੋਇ ਗਵਾਰਾ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੬)

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੀ ਦਸ ਸਵੱਧਾਂ ਵਿੱਚ ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਲਾਨੀ ਨੂੰ ਇਉਂ
ਦਰਸਾਇਆ ਹੈ—

ਕੋਊ ਬੁਤਾਨ ਕੋ ਪੁਜਤ ਹੈ ਪਸੁ ਕੋਊ ਮ੍ਰਿਤਾਨ ਕੋ ਪੁਜਨ ਧਾਇਓ॥
ਕੂਰ ਕਿਆ ਉਰਝਿਓ ਸਭਹੀ ਜਗ ਸ੍ਰੀ ਭਗਵਾਨ ਕੋ ਭੇਦੁ ਨ ਪਾਇਓ॥
(ਤੂਪਸਾਦਿ ਸਵੱਧੇ, ਪਾ. ੧੦)

ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ ਤੇ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਤੈਗੁਣੀ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਤੋਂ ਉਪਰ
ਉਠਣ ਲਈ ਆਤਮਿਕ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤੇ—

ਜੋਗੁ ਨ ਖਿੰਥਾ ਜੋਗੁ ਨ ਡੰਡੈ ਜੋਗੁ ਨ ਭਸਮ ਚੜਾਈਐ॥
ਜੋਗੁ ਨ ਮੁੰਦੀ ਮੰਡਿ ਮੁਡਾਇਐ ਜੋਗੁ ਨ ਸਿੰਛੀ ਵਾਈਐ॥

ਅੰਜਨ ਮਾਹਿ ਨਿੰਰਜਨਿ ਰਹੀਐ ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਇਵ ਪਾਈਐ॥

(ਪੰਨਾ-੨੩੦)

ਰੇ ਮਨ ਇਹ ਬਿਧਿ ਜੋਗੁ ਕਮਾਓ॥

ਸਿੰਛੀ ਸਾਚ ਅਕਪਟ ਕੰਠਲਾ ਧਿਆਨ ਬਿਛੂਤ ਚੜਾਓ॥ (ਰਾਮਕਲੀ, ਪਾ. ੧੦)

ਗੁਰਸਿਖ ਜੋਗੀ ਜਾਗਦੇ ਮਾਇਆ ਅੰਦਰਿ ਕਰਨਿ ਉਦਾਸੀ।

ਕੰਨੀਂ ਮੁੰਦਰਾਂ ਮੰਤ੍ਰ ਗੁਰ ਸੰਤਾਂ ਧੂੜਿ ਬਿਛੂਤ ਸੁ ਲਾਸੀ।

ਖਿੰਥਾ ਖਿਮਾ ਹੰਢਾਵਣੀ ਪੇਮ੍ਬ ਪਤ੍ਰ ਭਾਉ ਭੁਗਤਿ ਬਿਲਾਸੀ।

ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਿੰਛੀ ਵਜੈ ਡੰਡਾ ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਗੁਰ ਦਾਸੀ। (ਵਾ ਭਾ ਗੁ. ੨੯/੧੫)

ਜੋਗੁ ਨ ਭਗਵੀ ਕਪੜੀ ਜੋਗੁ ਨ ਮੈਲੇ ਵੇਸਿ॥

ਨਾਨਕ ਘਰਿ ਬੈਠਿਆ ਜੋਗੁ ਪਾਈਐ ਸਤਿਗੁਰ ਕੈ ਉਪਦੇਸਿ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੨੧)

ਉਪਰ ਦੱਸੇ ਗਏ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਜੋਗੀਆਂ ਨੂੰ ਸਾਫ਼ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਦਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿ ਗਿੱਹਸਤ ਵਿੱਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ 'ਸਾਧ-ਸੰਗਤ' ਵਿੱਚ 'ਸਿਮਰਨ' ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਧਾ ਦੁਆਰਾ ਜੋਗ ਕਮਾਇਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ — ਜੇ ਸਾਨੂੰ ਸਹੀ ਆਤਮਿਕ-ਜੀਵਨ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਜਾਵੇ।

ਸਾਡੇ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ ਅਤੇ ਅਖੰਤੀ ਪਾਰਮਿਕ ਆਗੂਆਂ ਨੂੰ ਵੀ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਉਂ ਤਾਜ਼ਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ ਹੈ –

ਊਪਦੇਸ਼ ਕਰੈ ਆਪਿ ਨ ਕਮਾਵੈ ਤਤੁ ਸਬਦੂ ਨ ਪਛਾਨੈ॥ (ਪੰਨਾ-੩੮੦)

ਕਬੀਰ ਅਵਰਹ ਕਉ ਉਪਦੇਸਤੇ ਮੁਖ ਮੈ ਪਰਿ ਹੈ ਰੇਤੂ॥

ਰਾਸਿ ਬਿਰਾਨੀ ਰਾਖਤੇ ਖਾਜਾ ਘਰ ਕਾ ਖੇਤੁ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੬੯)

ਆਪਿ ਨ ਬੂੜੈ ਲੋਕ ਬੁਝਾਏ ਪਾਂਡੇ ਖਰਾ ਸਿਆਣਾ॥ (ਪੰਨਾ-੧੨੯੦)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਲੇ ਫੋਕੇ ਤੇ ਦਿਖਾਵੇ ਦੇ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਜਾਂ ਹਠ-ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਤੋਂ ਉੱਪਰ ਉੱਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਗ੍ਰਹਸਤੀਆਂ ਲਈ ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ ਮਾਰਗ ਬਹੁਤ ਸੌਖਾ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਹੈ।

ਜਤੁ ਸੰਜਮ ਤੀਰਥ ਓਨਾ ਜੁਗਾ ਕਾ ਧਰਮੁ ਹੈ
ਕਲਿ ਮਹਿ ਕੀਰਤਿ ਹਰਿ ਨਾਮਾ॥ (ਪੰਨਾ-੧੬੭)

ਸਰਬ ਧਰਮ ਮਹਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਧਰਮੁ ॥
ਹਰਿ ਕੋ ਨਾਮੁ ਜਪਿ ਨਿਰਮਲ ਕਰਮੁ ॥

ਰੇਮਨ ਓਟ ਲੇਹੁ ਹਰਿਨਾਮਾ॥
ਜਾ ਕੈ ਸਿਮਰਨਿ ਦੁਰਮਤਿ ਨਾਸੈ ਪਾਵਹਿ ਪਦੂ ਨਿਰਬਾਨਾ॥ (ਪੰਨਾ-੯੦੧)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ
ਜਿਤੁ ਸਦਾ ਸੁਖੁ ਹੋਵੈ ਦਿਨੁ ਰਾਤੀ॥
ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਜਪਹੁ ਮਨ ਮੇਰੇ
ਜਿਤੁ ਸਿਪਤੁ ਸਰਬਿ ਕਿਲਵਿਮੁ ਪਾ ਰਾਤੀ॥

ਕਿਰਤਿ ਵਿਰਤਿ ਕਰਿ ਪਰਮ ਦੀ ਹੁਥਾ ਦੇ ਕੈ ਭਲਾ ਮਨਾਵੈ। (ਵਾ ਬਾ ਗਾ ੬/੧੩)

ਨਾਮਾ ਕਹੈ ਤਿਲੋਚਨਾ ਮਖ ਤੇ ਰਾਮ ਸੰਮਾਲਿ॥

ਹਾਥ ਪਾਉ ਕਰਿ ਕਾਮੁ ਸਭੁ ਚੀਤੁ ਨਿਰਜਨ ਨਾਲਿ॥ (ਪੰਨਾ-੧੩੨੫-੨੬)

ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਵਰਨਾਂ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਬੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ
ਛਕਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ 'ਖਾਲਸਾ-ਪੰਥ' ਦੇ ਇਕ 'ਵਰਨ' ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲ ਕਰ ਦਿਤਾ।

ਜਗਿਆਸੁਆਂ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਵਰਨਾਂ, ਧਰਮਾਂ, ਫਿਰਕਿਆਂ ਤੇ ਭੇਖਾਂ ਲਈ ਪ੍ਰਮਾਰਥ ਦਾ ਸੰਖੇਪ, ਸੌਖਾ ਤੋਂ ਸਰਬ-ਸਾਂਝਾ ਉਪਦੇਸ਼ ‘ਗੁਰਬਾਣੀ’ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤਾ।

ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਕੀ ਹੈ ?

- 1) 'ਕਰਿ ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ'
- 2) 'ਸਿਮਰੁ ਮਾਘੋ'

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਹਰ ਇਕ ਵਰਨ ਜਾਂ ਭੇਖ ਦੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਅਥਵਾ—

- 1) ਜੋਗੀਆਂ-ਸੰਨਿਆਸੀਆਂ
- 2) ਪ੍ਰਚਾਰਕਾਂ
- 3) ਗਿਹਸਤੀਆਂ

ਆਦਿ ਲਈ ਸਾਂਝੇ ਹਨ।

ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨)

ਕਰਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਸਿਮਰੁ ਮਾਘੋ ਹੋਹਿ ਪਤਿਤ ਪੁਨੀਤ॥

(ਪੰਨਾ-੬੩੧)

ਹਰਿ ਕੀਰਤਿ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਹੈ ਸਿਰਿ ਕਰਮਨ ਕੈ ਕਰਮਾ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਕਾ ਨਾਮੁ ਸਾਧਸੰਗਿ ਰਾਵੀਐ ਜੀਉਇ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ॥

ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੨)

ਜਦ ਸਾਡਾ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਸਾਂਝਾ—

ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਇਕ ਹੈ
ਗੁਰੂ ਇਕ ਹੈ
ਬਾਣੀ ਇਕ ਹੈ
ਪਰਮਾਰਥ ਇਕ ਹੈ
ਉਪਾਸਨਾ ਇਕ ਹੈ
ਵਰਨ ਇਕ ਹੈ
ਜੀਵਨ-ਸੇਧ ਇਕ ਹੈ
ਜੀਵਨ ਮੰਜ਼ਿਲ ਇਕ ਹੈ

ਤਾਂ ਇਹ—

ਵਿਤਕਰਾ
ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ
ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ
ਨਫਰਤ-ਸਾਜਾ
ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ
ਲੜਾਈਆਂ-ਝਗੜੇ
ਲੁੱਟ-ਖਸੁੱਟ

ਅਤਿਆਚਾਰ
ਮਰਨ-ਮਾਰਨ

ਕਿਉਂ ?

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਨ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਨੂੰ ਆਪਣਾ 'ਇਸ਼ਟ' ਜਾਂ 'ਜੀਵਨ ਸੇਧ' ਮੰਨਦੇ ਹਾਂ, ਪਰ ਸਾਡਾ 'ਅਮਲੀ-ਜੀਵਨ' ਨਿਰੋਲ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਹੈ, ਜੋ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਐਨ ਉਲਟ ਹੈ।

ਰਹਤ ਅਵਰ ਕਛੂ ਅਵਰ ਕਮਾਵਤ॥

ਮਨਿ ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੀਤਿ ਮੁਖਹੁ ਗੰਢ ਲਾਵਤ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੯)

ਜੇ ਕੋਈ ਜਗਿਆਸੂ ਪਰਮਾਰਥ ਵੱਲ ਮੂੰਹ ਕਰਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਓਪਰੇ ਮਨ ਨਾਲ ਠਾਠਾ ਬਾਗਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਹੀ ਆਤਮਿਕ-ਅਗਵਾਈ ਨਾ ਮਿਲਣ ਕਰਕੇ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਕਰਮ-ਕਾਡਾਂ ਵਿੱਚ ਫਸਿਆ ਆਪਣਾ ਅਮੇਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ।

ਭਾਵੇਂ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਸਪਸ਼ਟ ਤੌਰ ਤੇ 'ਅੰਤ-ਮੁਖੀ' ਜੀਵਨ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿਤੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਅਸੀਂ ਇਸ 'ਅੰਤਮੁਖੀ' 'ਸਿਮਰਨ-ਜੀਵਨ' ਵੱਲ ਧਿਆਨ ਹੀ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਇਸ ਦੀ ਲੋੜ ਭਾਸਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਅੰਤਮੁਖੀ 'ਸਿਮਰਨ-ਜੀਵਨ' ਔਖਾ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ, ਪਰ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਇਹ —

ਪਰਮਾਰਥ ਦਾ 'ਤੱਤ ਸਾਰ' ਹੈ

ਉਲਟੀ 'ਖੇਲ ਪਿਮ ਕੀ' ਹੈ

ਗੁਰਮਤਿ 'ਗਾਡੀ-ਰਾਹ' ਹੈ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਪਾਠ, ਕੀਰਤਨ, ਕਥਾ-ਵਾਰਤਾ ਕਰਦਿਆਂ-ਸੁਣਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਵੀ ਅਸੀਂ ਇਸ ਦੇ 'ਤੱਤ-ਸਾਰ' —

ਅਨੁਭਵੀ 'ਤੱਤ ਸ਼ਬਦ'

ਅੰਤਮੁਖੀ ਸੂਖਮ 'ਸੁਰਤ'

ਅਤੇ

ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤ ਦੇ ਮੇਲ

ਨੂੰ ਸਮਝਣ, ਬੁੱਝਣ, ਚੀਨਣ, ਮਾਨਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰਥ ਹਾਂ।

'ਮਾਇਕੀ-ਜੀਵਨ' ਦੇ ਉਲਟ 'ਆਤਮਿਕ-ਜੀਵਨ' ਦੀ 'ਸ਼ਬਦ-ਸੁਰਤ' ਦੀ ਉਲਟੀ 'ਪਿਮ-ਖੇਲ' ਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਰਲਾ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ, ਕਮਾਉਂਦਾ ਤੇ ਮਾਣਦਾ ਹੈ।

ਤੇ ਵਿਰਲੇ ਸੈਂਸਾਰ ਵਿਚਿ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਹੋਇ ਮਿਰਗ ਮਰੰਦੇ। (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੨੮/੧੭)

ਰਾਗ ਨਾਦ ਸਭ ਕੋ ਸੁਣੈ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤਿ ਸਮਝੈ ਵਿਰਲੋਈ। (ਵਾ. ਭਾ. ਗੁ. ੧੫/੧੬)

ਐਸੇ 'ਸਬਦ-ਸੁਰਤਿ' ਵਾਲੇ ਗੁਰਮੁਖ-ਜਨ ਇਸ 'ਮਾਇਕੀ ਅਗਨ-ਸੋਕ-ਸਾਗਰ' ਵਿੱਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਵੀ ਕਮਲ ਦੇ ਫੁੱਲ ਵਾਂਗ ਨਿਕਲੇਪ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਅਸਲ ਵਿੱਚ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਦੋ ਵਿਲੱਖਣ 'ਮੰਡਲ' ਹਨ —

- 1) ਹਉਮੈ-ਵੇੜ੍ਹਿਆ ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ
- 2) 'ਸਬਦ' ਜਾਂ 'ਨਾਮ' ਦਾ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ

ਮਾਇਕੀ-ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਆਤਮ-ਮੰਡਲ ਵੱਲ ਜਾਣ ਲਈ 'ਸੁਰਤ' ਨਾਲ 'ਗੁਰ-ਸਬਦ' ਦੀ ਕਮਾਈ ਅਥਵਾ 'ਸਿਮਰਨ' ਹੀ ਇਕੋ-ਇੱਕ ਸਾਧਨ ਹੈ।

ਸਬਦੇ ਹੀ ਨਾਉ ਉਪਜੈ ਸਬਦੇ ਮੇਲਿ ਮਿਲਾਇਆ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੪)

ਏਨੀ ਅਖੀ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਈ

ਜਿਚਰੁ ਸਬਦਿ ਨ ਕਰੇ ਬੀਚਾਰੁ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੭੯)

ਸਾਹਿਬ ਮੇਰਾ ਸਦਾ ਹੈ ਦਿਸੈ ਸਬਦੁ ਕਮਾਇ॥

(ਪੰਨਾ-੫੦੯)

ਸਬਦਿ ਰਤੇ ਤਿਨਾ ਸੋਝੀ ਪਈ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇ॥

(ਪੰਨਾ-੫੮੭)

ਸਬਦ ਸੁਰਤ ਲਿਵਲੀਣੁ ਹੋਇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਸਚ ਬੰਡਿ ਨਿਵਾਸੀ॥

(ਵਾ.ਭਾ.ਗੁ. ੨੫/੧੯)

'ਸਬਦ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਆਮ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਵਿੱਚ ਭੁਲੇਖਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। (ਇਨ੍ਹਾਂ ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ 'ਸਬਦ' ਦੇ ਸਿਰਲੇਖ ਹੇਠ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ ਦੇ ਨੌ ਲੇਖ ੫੮-੬੬ ਲਿਖੇ ਜਾ ਚੁਕੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੜ੍ਹਨ ਦੀ ਸਿਫਾਰਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ) —

ਸੰਖੇਪ ਤੌਰ ਤੇ ਇਸ ਵਿਚਾਰ ਨੂੰ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ —

ਸਬਦ ਦੇ ਦੋ ਸਰੂਪ ਹਨ —

1. ਅੱਖਰੀ ਸਰੂਪ — ਜੋ ਲਿਖਣ-ਬੋਲਣ ਵਿੱਚ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ 'ਗੁਰਬਾਣੀ' ਭਗਤ-ਬਾਣੀ ਆਦਿ।

2. ਅੱਖਰ-ਹੀਣ ਸ਼ਬਦ (Wordless Word) ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ', ਜੋ ਸਿਰਫ 'ਅਨੁਭਵ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਬੁਝਿਆ-ਸੀਝਿਆ-ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਸਾਡੀ 'ਅਲਪ-ਬੁੱਧੀ' ਇਸ 'ਅਨੁਭਵੀ ਸੂਖਮ-ਸਬਦ' ਨੂੰ ਪਕੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੀ। ਹਾਂ, ਸਬਦ ਦੇ 'ਅੱਖਰੀ ਸਰੂਪ' ਅਥਵਾ ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੂੰ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ —

ਪੜ੍ਹਿਆ

ਲਿਖਿਆ

ਗਾਇਆ

ਸਮਝਿਆ

ਵਿਚਾਰਿਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਅੱਖਰ-ਹੀਣ 'ਤੱਤ' ਸਬਦ ਸਿਰਫ 'ਅੰਤਮੂਖੀ' ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਹੀ—

ਬੁਝਿਆ

ਚੀਨਿਆ

ਸੁਣਿਆ

ਵਿਚਾਰਿਆ

ਕਮਾਇਆ

ਮਾਣਿਆ

ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

'ਅੰਤ੍ਰਾਤਮੇ ਅਨੁਭਵ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ 'ਸਬਦ-ਸੁਰਤ' ਦਾ ਮੇਲ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਸਾਡੀ ਤੀਖਣ-ਬੁੱਧੀ ਦੀਆਂ ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਜਾਂ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਦੀ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ।

ਪੁਰਾਣੇ ਜਮਾਨੇ ਵਿੱਚ ਪੰਡਤ ਲੋਕ 'ਕਾਸੀ' ਜਾ ਕੇ ਵੇਦ-ਸ਼ਾਸਤ੍ਰ ਆਦਿ ਦੀਆਂ ਪੜ੍ਹਾਈਆਂ ਕਰਕੇ ਧਰਮ ਦੀਆਂ ਛੂੰਘੀਆਂ ਫਿਲਾਸਫੀਆਂ ਸਿਖਦੇ ਸਨ। ਦਿਮਾਰੀ ਉਕਤੀਆਂ-ਜੁਗਤੀਆਂ ਨਾਲ 'ਤੀਖਣ-ਬੁੱਧੀ' ਦੇ 'ਸਿੰਗ ਅੜਾਉਣੇ' ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸ਼ੁਗਲ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਜਿਸ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪੈਂਦੇ ਸਨ।

ਪਰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿੱਚ ਇਸ ਵਿਸ਼ੇ ਸਬੰਧੀ ਇਉਂ ਬਿਆਨ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ —

ਪਾਠੁ ਪੜਿਓ ਅਰੁ ਬੇਦੁ ਬੀਚਾਰਿਓ ਨਿਵਲਿ ਭੁਅੰਗਮ ਸਾਧੇ॥

ਪੰਚ ਜਨਾ ਸਿਉ ਸੰਗੁ ਨ ਛੁਟਕਿਓ ਅਧਿਕ ਅਹੰਬੁਧਿ ਬਾਧੇ॥੧॥

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ॥

ਹਾਰਿ ਪਰਿਓ ਸੁਆਮੀ ਕੈ ਦੁਆਰੈ ਦੀਜੈ ਬੁਧਿ ਬਿਬੇਕਾ॥

(ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਪੜੇ ਸੁਨੇ ਕਿਆ ਹੋਈ॥ ਜਉ ਸਹਜ ਨ ਮਿਲਿਓ ਸੋਈ॥

(ਪੰਨਾ-੬੫੪)

ਬੇਦ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਨ ਬੂਝਹਿ॥

ਮਾਇਆ ਕਾਰਣਿ ਪੜਿ ਪੜਿ ਲੂਝਹਿ॥

ਅੰਤਰਿ ਮੈਲੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧਾ ਕਿਉ ਕਰਿ ਦੁਤਰੁ ਤਰੀਜੈ ਹੋ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੫੦)

ਭਾਵੇਂ ਉਪਰ ਲਿਖੀਆਂ ਬਾਣੀ ਦੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ 'ਪੰਡਤਾਂ' ਨੂੰ ਸੰਬੋਧਨ ਕੀਤੀਆਂ ਗਈਆਂ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਉਪਦੇਸ਼ ਸਾਰੀਆਂ ਧਾਰਮਿਕ ਸ਼ਰੇਣੀਆਂ ਉਤੇ ਲਾਗੂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਬਿਜਲੀ ਦੇ 'ਕਰੰਟ' ਦਾ ਦਿਮਾਰੀ ਜਾਂ ਕਿਤਾਬੀ-ਗਿਆਨ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਕਰੰਟ ਦੀ 'ਛੋਹ' ਜਾਂ 'ਝਟਕੇ' ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਾ ਬਿਲਕੁਲ ਹੋਰਵੇਂ ਤੇ 'ਵਿਲੱਖਣ'

ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਪਰਮਾਰਥ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਦਿਮਾਰੀ ਗਿਆਨ ਘੋਟਣਾ ਹੋਰ ਗੱਲ ਹੈ, ਪਰ

ਅੰਤਰਾਤਮੇ —

ਆਤਮ-ਰੋ
ਆਤਮਿਕ-ਰੁਣ-ਝੁਣ
ਅਨਹਦ-ਯੂਨੀ
ਆਤਮ-ਰੰਗ
ਆਤਮ-ਰਸ
ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ
ਨਾਮ

ਦਾ ਨਿੱਜੀ ਤਜਰਬਾ ਮਾਨਣਾ ਅਲੋਕਿਕ ਪ੍ਰੇਮਾ-ਭਗਤੀ ਦੀ ਖੇਡੁ ਹੈ, ਜੋ ਕਿਸੇ ਵਿਰਲੇ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਸਾਧ-ਸੰਗਤ ਵਿੱਚ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦਿਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਕਰਿ ਕਿਰਪਾ ਪ੍ਰਭਿ ਸਾਧਸੰਗਿ ਮੇਲੀ॥
ਜਾ ਫਿਰਿ ਦੇਖਾ ਤਾ ਮੇਰਾ ਅਲਹੁ ਬੇਲੀ॥

(ਪੰਨਾ-੧੯੪)

ਅਕਬ ਕਹਾਣੀ ਪਦੁ ਨਿਰਥਾਣੀ ਕੋ ਵਿਰਲਾ ਗੁਰਮੁਖਿ ਬੂਝਏ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੪)

ਗੁਰਮੁਖਿ ਵਿਰਲਾ ਕੋਈ ਬੂਝੇ ਸਬਦੇ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ॥

(ਪੰਨਾ-੧੩੩੨)

‘ਬਾਹਰਮੁਖੀ’ ਦਿਮਾਰੀ ਗਿਆਨ ਦਾ ਸਰੋਤਿਆਂ ਉਤੇ ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਵੀ ਛੇਤੀ ਹੀ ਛਾਈਂ-ਮਾਈਂ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਐਸੇ ਫੌਕੇ, ਦਿਮਾਰੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਪਿਛੇ ‘ਆਤਮ-ਜੀਵਨ’ ਦੀ ‘ਆਤਮ-ਕਲਾ’ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਇਸ ਦਾ ਪੱਕਾ ਸਬੂਤ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਪੁਰਾਤਨ ਸਮੇਂ ਨਾਲੋਂ ਅੱਜ-ਕਲ੍ਲੇ ਕਈ ਗੁਣਾ ਜ਼ਿਆਦਾ ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਫਿਰ ਵੀ ਸਾਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਅਤੇ ਧਾਰਮਿਕ-ਜੀਵਨ ਨਿਘਰਦਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਨਿਰੋ-ਪੁਰੇ ਦਿਮਾਰੀ-ਗਿਆਨ ‘ਘੋਟਣ’ ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਵਿੱਚ ਤਬਦੀਲੀ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦੀ।

ਖਾਂਡ ਖਾਂਡ ਕਹੈ ਜਿਹਬਾ ਨ ਸ੍ਰਾਦ ਮੀਠੋ ਆਵੈ
ਅਗਨਿ ਅਗਨਿ ਕਹੈ ਸੀਤ ਨ ਬਿਨਾਸ ਹੈ।
ਬੈਦ ਬੈਦ ਕਹੈ ਰੋਗ ਮਿਟਤ ਨ ਕਾਹੂ ਕੋ
ਦਰਬ ਦਰਬ ਕਹੈ ਕੋਊ ਦਰਬਹਿ ਨ ਬਿਲਾਸ ਹੈ।
ਚੰਦਨ ਚੰਦਨ ਕਹਤ ਪ੍ਰਗਟੈ ਨ ਸੁਭਾਸੁ ਬਾਸੁ
ਚੰਦ ਚੰਦ ਕਹੈ ਉਜਿਆਰੋ ਨ ਪ੍ਰਗਾਸ ਹੈ।
ਤੈਸੇ ਗਿਆਨ ਗੋਸ਼ਟਿ ਕਰਤ ਨ ਰਹਤ ਪਾਵੈ
ਕਰਨੀ ਪ੍ਰਧਾਨ ਭਾਨ ਉਦਤਿ ਅਕਾਸ ਹੈ।

(ਕ. ਭਾ. ਗੁ.-੮੩੭)

ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ‘ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ’ ਅਤੇ ਗੁਰੂ-ਕ੍ਰਿਪਾ ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ‘ਆਤਮ-

ਕਲਾ' ਨਾਲ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ, ਖਿਆਲਾਂ, ਬਚਨਾਂ ਤੇ ਕਰਮਾਂ ਰਾਹੀਂ —

ਜੀਵਨ-ਕਣੀ

ਆਤਮ-ਕਲਾ

ਆਤਮ-ਗਿਆਨ

ਆਤਮ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਆਤਮ-ਰਸ

ਆਤਮ-ਰੰਗ

'ਨਾਮ' ਦੀ ਰੋ

ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਜੀਵ ਦੇ ਮਾਇਆ-ਵੇੜੇ ਠੁੱਲੇ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿੱਨ੍ਹ ਕੇ ਉਸ ਦੇ ਆਤਮ-ਕਿੰਗਰਿਆਂ ਨੂੰ ਜਾ ਛੋੱਹਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਆਤਮਿਕ 'ਜੀਵਨ-ਛੋਹ' ਨਾਲ ਜਗਿਆਸੂ ਦਾ ਮਾਇਆ-ਵੇੜ੍ਹਿਆ ਮਨ ਫੌਰਨ ਬਦਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਤਦੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਸਾਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ 'ਸਾਧ-ਸੰਗਤ' ਵਿੱਚ 'ਸਿਮਰਨ' ਕਰਨ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਣਾ ਕਰਦੀ ਹੈ —

ਮਨਿ ਤਨਿ ਪ੍ਰਭੁ ਆਰਾਧੀਐ ਮਿਲਿ ਸਾਧ ਸਮਾਰੈ॥

(ਪੰਨਾ-੯੧੭)

ਪ੍ਰਭੁ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ॥

(ਪੰਨਾ-੨੬੨)

ਸਰਬ ਨਿਧਾਨ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗਿ॥

ਸਤਸੰਗਤਿ ਲਗਿ ਹਰਿ ਧਿਆਈਐ

(ਪੰਨਾ-੨੩੯)

ਹਰਿ ਹਰਿ ਚਲੈ ਤੇਰੈ ਨਾਲਿ॥

'ਡੱਲ' ਆਪਣੀ ਖੁਸ਼ਬੋ ਦੀ ਬਿਨ-ਬੋਲੇ ਹੀ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰਬਾਜ਼ੀ ਜਾਂ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰਮੁਖ-ਜਨਾਂ ਦੇ ਦੈਵੀ-ਜੀਵਨ ਦੁਆਰਾ ਆਤਮ-ਰਸ, ਰੰਗ, ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ ਦਾ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ ਚੁੱਪ-ਚੁਪੀਤੇ ਹੀ ਪ੍ਰਚਾਰ ਹੁੰਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖ ਕੋਟਿ ਉਧਾਰਦਾ ਭਾਈ ਦੇ ਨਾਵੈ ਏਕ ਕਣੀ॥

(ਪੰਨਾ-੬੦੮)

ਸਾਧ ਕੈ ਸੰਗਿ ਨਹੀਂ ਕਛੂ ਘਾਲ॥

ਦਰਸਨੁ ਭੇਟਤ ਹੋਤ ਨਿਹਾਲ॥

(ਪੰਨਾ-੨੭੨)

ਐਸੇ 'ਗੁਰਮੁਖ-ਜਨ' 'ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ' ਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸਹਿਜ-ਸੁਭਾਇ, ਅਣਜਾਣੇ ਹੀ ਕਮਾ ਰਹੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਨੇਤੁਹੀਣ ਮਨੁੱਖਾਂ ਦਾ 'ਹਾਥੀ' ਦੀ ਸ਼ਕਲ-ਸੂਰਤ ਬਾਬਤ 'ਅਨੁਭਵ' ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਅੱਡੋ-ਅੱਡਰੀ 'ਛੋਹ' ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏ ਗਿਆਨ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਗਿਆਨ ਅਧੂਰਾ, ਅਪੂਰਨ ਤੇ ਗਲਤ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਨੁਭਵੀ-ਗਿਆਨ' ਤੋਂ ਬਗੈਰ 'ਆਤਮ-ਮੰਡਲ' ਦੀ ਬਾਬਤ ਸਾਡੀ
ਜਾਣਕਾਰੀ, ਵਿਚਾਰ, ਖਿਆਲ ਤੇ ਗਿਆਨ —

ਅਧੂਰਾ
ਅਪੂਰਨ
ਭੁਲੋਖਾ
ਜਾਂ ਗਲਤ

ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜੋ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ —

ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ
ਭੁਲੋਖੇ
ਵਿਤਕਰੇ
ਤਅੱਸੁਬ
ਲੜਾਈਆਂ
ਝਗੜੇ

ਆਦਿ ਦਾ ਕਾਰਨ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਅਫਸੋਸ ਦੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸ ਧਰਮ ਨੇ ਸਾਨੂੰ —

ਮਿਲਵਰਤਨ
ਸੇਵਾ-ਭਾਵਨੀ
ਆਪਾ-ਵਾਰਨਾ
ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ

ਸਿਖਾਉਣਾ ਸੀ, ਉਹੀ ਧਰਮ ਸਾਡੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਹਉਮੇ ਦੇ ਕਾਰਣ ਆਪਸ
ਵਿੱਚ —

ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ
ਈਰਖਾ-ਦਵੈਤ
ਘਿਰਣਾ
ਸਾਜ਼ਾ
ਨਫਰਤ
ਲੜਾਈਆਂ
ਜੁਲਮ

ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਮੁਢਲਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡਾ 'ਧਰਮ-ਪ੍ਰਚਾਰ' ਫੌਕਾ, ਅਧੂਰਾ ਤੇ
ਰਸਹੀਣ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਆਪਿ ਨ ਬੁੜੈ ਲੋਕ ਬੁਝਾਵੈ ॥
ਮਨ ਕਾ ਅੰਧਾ ਅੰਧ੍ਰ ਕਮਾਵੈ ॥
ਦਰੁ ਘਰੁ ਮਹਲੁ ਠਉਰੁ ਕੈਸੇ ਪਾਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੩੨)

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿੱਚ, ਸਾਡੇ ਧਰਮ ਵਿਚੋਂ —

ਆਤਮ ਜੀਵਨ-ਕਣੀ
ਸਿਮਰਨ ਕਮਾਈ
ਸ਼ਰਧਾ-ਭਾਵਨੀ
ਪ੍ਰੇਮ-ਭਗਤੀ
ਪਿੰਮ-ਰਸ
ਪਿੰਮ-ਰੰਗ
ਨਾਮ ਦੀ ਰੌ

ਅਲੋਪ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ‘ਬਾਹਰਮੁਖੀ’ ਕਰਮ-ਕਾਂਡਾਂ ਨੂੰ ਹੀ ਧਾਰਮਿਕ ਸਿਖਰ, ਪੂਰਨਤਾ ਅਥਵਾ ‘ਮੰਜ਼ਿਲ’ ਸਮਝਕੇ — ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਅੰਤਮੁਖੀ —

ਗੁਝੇ ਭਾਵਾਂ
ਆਤਮ ਜੀਵਨ
ਸ਼ਬਦ-ਕਮਾਈ
‘ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ’
ਪ੍ਰੇਮ-ਸਵੈਪਨਾ

ਤੋਂ ਅਣਜਾਣ, ਅਵੇਸਲੇ ਤੇ ਬੇ-ਪ੍ਰਵਾਹ ਹੋ ਕੇ ਮੁਢਲੀ ਆਤਮ-ਸੇਧ, ਅਰਥਾਤ—

ਸਾਧ-ਸੰਗਤ
ਤੇ
‘ਸਿਮਰਨ’

ਤੋਂ ਲਾਂਡੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਪੜੀਐ ਗੁਣੀਐ ਕਿਆ ਕਥੀਐ ਜਾ ਮੁੰਢਹੁ ਘੁਥਾ ਜਾਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੯)

ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਚਲਿਤ ਹਨ—

1. ਮਾਇਕੀ ਗਿਆਨ
2. ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ
3. ਅਨੁਭਵੀ ‘ਤੱਤ-ਗਿਆਨ’

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ‘ਮਾਇਕੀ ਗਿਆਨ’ ਵਿੱਚ ਹੀ ਉਲਟਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਧਾਰਮਿਕ-ਗਿਆਨ ਨੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ‘ਅਨੁਭਵੀ ਤੱਤ-ਗਿਆਨ’ ਵੱਲ

ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸੀ ਤੇ ਸਹੀ ਪਰਮਾਰਥ ਦੀ ਸੋਝੀ ਦੇਣੀ ਸੀ। ਪਰ ਇਸਦੇ ਐਨ ਉਲਟ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ ਵੀ 'ਮਾਇਕੀ ਗਿਆਨ' ਦੇ ਪ੍ਰਾਇਲ ਹੋ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਾਰਣ 'ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਧਾਰਮਿਕ ਗਿਆਨ' —

1. ਕੇਵਲ ਮਾਇਆ ਬਟੋਰਨ ਦਾ ਜ਼ਰੀਆ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।
2. ਭਲੇ ਭਲੇਰੇ ਬਣ ਕੇ ਹਉਮੈ ਨੂੰ ਪੱਠੇ ਪਾਏ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।
3. ਮਜ਼ਹਬੀ-ਤਅੱਸੂਬ ਵਧਾਉਣ ਕਰਕੇ ਵਾਦ-ਵਿਵਾਦ ਤੇ ਈਰਖਾ -ਦਵੈਤ ਦਾ ਕਾਰਣ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਜਿਵੇਂ ਕਾਲਜ ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਈ ਮੈਟ੍ਰਿਕ (matriculation) ਦੀ ਪੜ੍ਹਾਈ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਅਨੁਭਵੀ ਤੱਤ-ਗਿਆਨ' ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਪਹਿਲਾਂ ਧਾਰਮਿਕ-ਗਿਆਨ ਹੋਣਾ ਲਾਜ਼ਮੀ ਹੈ।

ਪਰ ਅਸੀਂ 'ਧਾਰਮਿਕ-ਗਿਆਨ' ਨੂੰ ਹੀ ਪੂਰਨਤਾ, ਸਿਖਰ ਅਥਵਾ 'ਮੰਜ਼ਿਲ' ਸਮਝੀ ਬੈਠੇ ਹਾਂ ਤੇ ਇਸੇ ਵਿੱਚ ਮਸਤ ਜਾਂ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ ਬੈਠੇ ਹਾਂ —

ਤੈ ਗੁਣ ਪੜਹਿ ਹਰਿ ਏਕੁ ਨ ਜਾਣਹਿ
ਬਿਨੁ ਬੁਝੇ ਦੁਖੁ ਪਾਵਣਿਆ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੮)

ਪੜਹਿ ਮਨਮੁਖ ਪਰੁ ਬਿਧਿ ਨਹੀ ਜਾਨਾ॥
ਨਾਮੁ ਨ ਬੂਝਹਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਨਾ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੩੨)

ਆਤਮਿਕ 'ਅਨੁਭਵੀ-ਤੱਤ-ਗਿਆਨ' ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਗੁਰਮੁਖ-ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਅਥਵਾ 'ਸਤਿ-ਸੰਗਤ' ਵਿੱਚ 'ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ' ਕਰਨ ਨਾਲ 'ਗੁਰੂ ਦੀ ਕਿਪਾ' ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ —

ਕਿਰਪਾ ਕਰੋ ਜਿਸੁ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਹੋਵੈ ਸਾਧੂ ਸੰਗੁ॥

ਜਿਉ ਜਿਉ ਓਹੁ ਵਧਾਈਐ ਤਿਉ ਤਿਉ ਹਰਿ ਸਿਉ ਰੰਗੁ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧)

ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਪੂਰਨ ਪਦੁ ਪਾਇਆ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਭੈ ਭਰਮ ਮਿਟਾਇਆ॥ (ਪੰਨਾ-੧੯੩)

—ਚਲਦਾ

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਖੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੈਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ:-

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096